

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

VILJO HARLE, *International Tension. An Application of Cohesion Theory and Event Analysis to East-West Relations during the Post-War Years*. University of Tampere, Institute of Political Science. Research Reports, No. 39. 1975, 270 pp.

Vilho Harlen yllämainittu väitöskirjatutkimus tarkastettiin Tampereen yliopistossa 21. 3. 1975. Vastaväittäjinä toimivat dosentit Raimo Väyrynen ja Veikko Pietilä sekä kustoksena prof. Osmo Apunen. Hyvin karkeasti todettuna Harlen pyrkimyksenä on tutkia idän ja lännen järjestelmien välisen jännityksen vaikutusta niiden sisäiseen koheesioon tapahtuma-analyysin (event analysis) nimellä tunnetun metodin avulla kerätyllä aineistolla. Tämän suuntaista tutkimusta on tehty varsinkin Yhdysvalloissa suhteellisen paljon, mutta Harlen väitöskirjaa ei kuitenkaan voida pitää näiden tutkimusten toisintona, vaan siinä on useita uusia elementtejä. Ensinnäkään jännitystä ja koheesiota ei mitata asenteilla ja perseptioilla, kuten amerikkalaiset tutkijat ovat useimmiten tehneet, vaan toiminnallisilla indikaattoreilla. Toisaalta Harle ei myöskään tyydy testaamaan pelkkää simmeliläis-coserilaista hypoteesia, jota Harle kutsuu perushypoteesiksi, vaan hän kehittää testattavaksi joukon ns. lisähypoteeseja. Perushypoteesin ajatuksena on yksinkertaisesti se, että järjestelmien välisen jännityksen lisääntyessä niiden sisäinen koheesio myös lisääntyy. Tähän *Simmelin* lähtökohtaan *Coseron* siten lisännyt ajatuksen, jonka mukaan hypoteesin todentuminen edellyttää, että järjestelmien alkuperäinen sisäinen koheesio on suhteellisen korkea. Harle itse lähtee siitä, että tällainen hypoteesi on liian yksinkertaistava — empiirisessä analyysissä se todentuu suhteellisen heikosti — ja näin ollen hän pyrkii löytämään ne väliintulevat muuttujat, jot-

ka täsmentävät ja kvalifioivat jännityksen ja koheesio välistä yhteyttä.

Näitä väliintulevia muuttujia, joiden varaan lisähypoteesit rakentuvat ovat seuraavat: kansainvälisen jännityksen luonne (kolme hypoteesia), kohderyhmän rakenne (kaksi hypoteesia), kohderyhmän jäsenten käyttäytyminen (kolme hypoteesia) sekä järjestelmien välisen yleisten suhteiden rakenne (kaksi hypoteesia). Näin saadaan kaikkiaan 10 lisähypoteesia, joista testauksessa viisi osoittautuu voimakkaasti paikkansapitäviksi, kaksi saa osittaista tukea aineistosta ja kolme lisähypoteesia joudutaan hylkäämään tai toteamaan irrelevantiksi. Näin suoritettua lisähypoteesien testaamista voidaan pitää väitöskirjan merkittävimpänä antina. Tietääkseni kukaan toinen kansainvälisen politiikan tutkija ei ole suorittanut uhka/koheesio-linkkiin vaikuttavien kolmansien muuttujien arviointia yhtä systemaattisesti kuin Harle on tehnyt. Tältä osin katsoisin Harlen väitöskirjalla olevan kiistatonta kansainvälistä merkitystä ja tuovan selvän lisän alan amerikkalaisen tutkimuksen suppeahkoihin lähtökohtiin. Tosin tässä yhteydessä voidaan todeta, että lisähypoteesien valinta näyttää eräissä tapauksissa tapahtuneen sangen apriorisesti ja varsinkaan niiden välisiä suhteita ei ole selvitetty aivan riittävässä määrin; nyt niiden keskinäissuhteet jäävät jossakin määrin spekulatiivisiksi. Tekijä tosin toteaa itsekkin tämän seikan puhuessaan hypoteesijoukkonsa redundanttisuudesta (ss. 201—202).

Harlen väitöskirjassa tutkimuksen kolme peruselementtiä — teorian rakentaminen, tutkimustekniikoiden valinta ja empiirinen analyysi — liittyvät onnistuneesti toisiinsa ja näin on saatu aikaan hallittuna kokonaisuutena toimiva väitöskirja. Tämän tutkimuksen osalta voidaan perustellusti sanoa, että teoria ohjaa tutkimustekniikoiden valintaa ja varsinaista

analyysiä (joskin eräissä tapauksissa tekniikka näyttää vaikuttaneen teorian konstruointiin, ks. s. 6). Tätä ei suinkaan voida sanoa kaikista suomalaisista politologian väitöskirjoista, sillä ainakin eräissä niistä teoreettinen osa on mukana enemmänkin pakollisena kuviona, liittymättä mitenkään olennaisesti suoritettuun empiiriseen analyysiin. Harlen tutkimuksen analyysi etenee sujuvasti ja tulosten raportointi on loogista ja tempoilematonta. Tällä tarkoitan sitä, että tekijä pitäytyy tulkinnassaan empirian antamiin johtolankoihin rakentaen tulkintansa sen pohjalle. Omaksuttu tutkimusyyli tekee väitöskirjasta luotettavan ja turvallisen tutkimusraportin, jonka yksityiskohtiin ei ole kovinkaan paljon huomautettavaa. Samalla tutkimus sisältää kuitenkin monia mielenkiintoisia ja merkittäviä teoreettisia ja empiirisiä ideoita. Toisaalta mainitsemani turvallisuus on saattanut merkitä sitä, ettei kaikkia tutkimuksen kannalta olennaisia johtolankoja ole seurattu riittävän pitkälle. Tällaisina seikkoina voisi mainita mm. blokin koheesion vaikutuksen sen ulkoiseen konfliktikäyttäytymiseen — jota Veikko Pietilä on kutsunut uhiteluhypoteesiksi — ja sotilasliittojen sisäisten tekijöiden vaikutuksen niiden koheesioon, ts. järjestelmien välisen jännityksen ja niiden sisäisten tekijöiden vaikutuksen vertailua olisi ilmeisesti voitu suorittaa systemaattisemmin kuin mitä on tehty.

Käytetyt tutkimusmenetelmät ovat suhteellisen yksinkertaisia, mutta samalla tutkimuksen tavoitteiden kannalta ilmeisen riittäviä. Keskeinen tutkimusmetodi on sisällönanalyysin kanssa samaan ryhmään kuuluva tapahtuma-analyysi, jonka perusajatuksena on se, että tietyistä lähdedokumenteista luokitellaan kaikki tietyjen kriteerien mukaan relevantit valtioiden väliset tapahtumat ja rakennetaan näin saatujen datojen pohjalta valtioiden välisiä suhteita kuvaavia indeksejä. Harlen tutkimuksessa on lähdeaineistona käytetty New York Timesia, Pravdaa, Ruotsin Ulkopoliittisen instituutin julkaisemaa Kalendariumia sekä Facts on File-arkistoa. Lähdekokoelma on selvästi edustavampi kuin vastaavissa amerikkalaisissa tutkimuksissa, joissa on taipumusta nojautua pelkästään NYT:n tarjoamiin tietoihin. Tutkittaviksi ajanjaksoiksi on valittu yh-

deksän kuukauden pituista jaksoa vuosilta 1950, 1953, 1955, 1956, 1961, 1962, 1963, 1965, 1966, jotka jaksot on edelleen jaettu viiden päivän mittaisiin alajaksoihin. Näin saadaan kaikkiaan 54 viiden päivän pituista jaksoa tutkimuksen kohteeksi. Suoritetussa luokittelussa koodattiin toimija, toiminnan kohde, tapahtuman laatu (konflikti vs. yhteistyö) sekä tapahtuma-aika. Aineiston pohjalta rakennettiin sitten kansainvälisen jännityksen indeksi siten, että konflikti- ja yhteistyötoimien määrän erotus jaettiin niiden summalla ja näin saatu indeksiarvo painotettiin — tapahtumien lukumäärän huomioimiseksi — yhteistyö- ja konfliktitapahtumien erotuksen itseisarvolla. Todettakoon tässä, että sekä järjestelmien välinen jännitys että niiden sisäinen koheesio mitattiin periaatteessa samalla tavalla ja saadut arvot voidaan näin ollen asettaa samalle ulottuvuudelle. Matala koheesio ja korkea jännitys tai korkea koheesio ja matala jännitys vastaavat näin ollen empiirisesti toisiaan.

Tapahtuma-analyysiä voidaan kritisoida mm. sillä perusteella, että se olettaa valtiot homogeneisiksi toimijoiksi ja rekisteröi ainoastaan niiden virallisen ulkopoliittisen toiminnan. Näin ollen sen avulla saatava kuva kansainvälisestä politiikasta on sängen eliittikeskeinen ja interaktionistinen; kansainväliset suhteet ovat toisin sanoen eliittien välisiä tapahtumavirtoja. Tapahtuma-analyysi ei luonteensa vuoksi voi juuri huomioida sellaisia keskeisiä ilmiöitä kuin ideologiat, intressit ja riippuvuus-suhteet. Voidaankin kysyä, kuinka validi tutkimusote tapahtuma-analyysi todella on, jos tavoitteena pidetään kansainvälisen järjestelmän perusluonteen valaisemista tutkimuksen keinoin. Toisaalta valitun menetelmän yleiset heikkoudet ja sen sovellutus tiettyyn yksittäistapaukseen täytyy pitää erillään toisistaan. Tältä osin on syytä toistaa alaa kiistatta tuntevan Veikko Pietilän väitöstilaisuudessa esittämä toteamus, jonka mukaan Harle on omassa tapauksessaan soveltanut tapahtuma-analyysiä pääpiirteissään kelpolisella ja moitteettomalla tavalla, joskaan ei ole voinut välttyä menetelmän yleisiltä heikkouksilta.

Tässä yhteydessä ei ole tarpeen kerrata Harlen tutkimuksen tuloksia yksityiskohtaisesti; jokainen asiasta kiinnostunut löytää ne kylä itse tutkimuksesta. Harlen tutkimusstrategiasta kannattaa kuitenkin tuoda esiin vielä se, että nyt julkaistu tutkimus rakentuu monien aikaisemmin julkaistujen raporttien pohjalle. Näissä raporteissa on käsitelty tapahtuma-analyysin koodaamis- ja reliabiliteettiongelmia. Niinpä väitöskirjatutkimuksen koodikirja ja reliabiliteettitarkistukset on julkaistu jo aikaisemmin, joten varsinaisessa tutkimuksessa ei tarvitse kiinnittää kovin paljon huomiota tällaisiin teknisiin yksityiskotiin. Samoin on syytä todeta se, että tekijä on kokeillut valitsemansa tutkimusmetodin soveltuvuutta Albanian ja Australian ulkopoliittikkaan v. 1945—70. Tältä pohjalta hän on valmistanut kaksi laajahkoa, ainakin toistaiseksi julkaisematonta pilottitutkimusta. Tällaisen huolellisen esitutkimusvaiheen soisi yleistyvän muidenkin väitöskirjan valmistelijoiden keskuudessa.

Kaiken kaikkiaan olen taipuvainen arvioimaan Vilho Harlen väitöskirjatutkimuksen merkittäväksi lisäksi niin suomalaiseen kansainvälisen politiikan kuin alan kansainväliseenkin tutkimukseen. En epäröi sanoa, että Harlen tutkimus kuuluu suomalaisten kansainvälisen politiikan väitöskirjojen kärkijoukkoon. Eräät pienemmät kritiikin aiheet eivät himmennä tätä yleisarviota mitenkään ratkaisevasti. Jos tulevaisuudessa suomalaisten kansainvälisen politiikan väitöskirjojen laatu pysyy Harlen väitöskirjan tasolla, ei meillä ole syytä huoleen, vaan päinvastoin tutkijakunnan jälkikasvu on turvattu.

Raimo Väyrynen